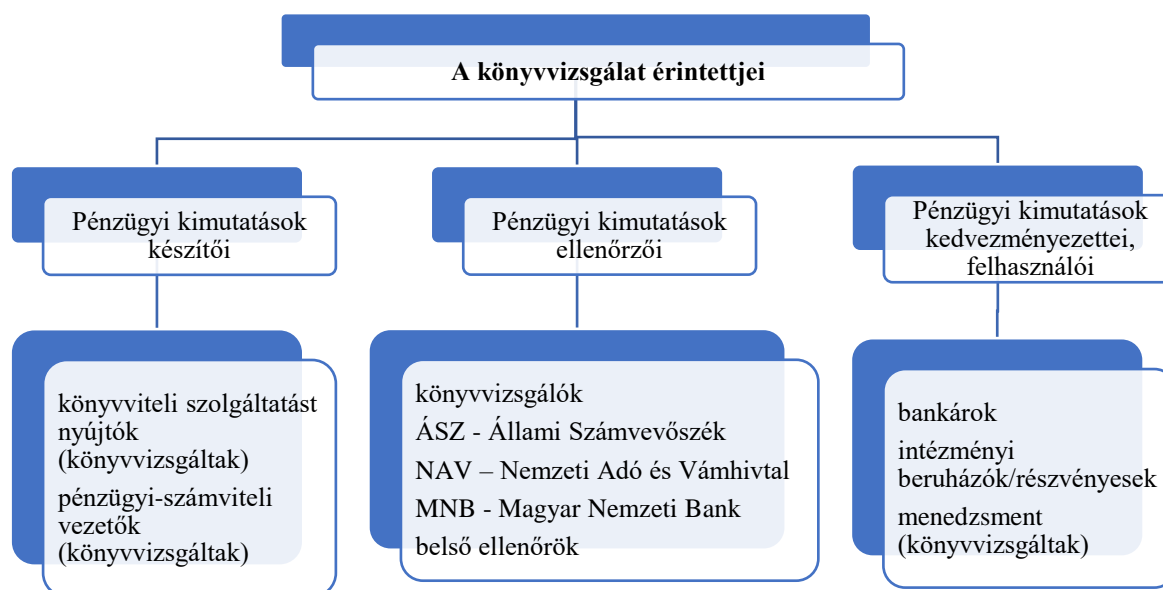

1. Könyvvizsgálat

Az auditálás nagyon régi emberi tevékenység, jóval korábbi, mint az intézményesedett könyvvizsgálat. Az audit latin eredetű szó: az audio, audire (hallani, hallgatni) főnévi igenév ragozott alakja (audit: hallgat, meghallgat). Az auditálás során tehát a tulajdonos bizonyos időközönként meghallgatta annak a beszámolóját (account), akire rábízta javainak hasznosítását. A XIX. században, az ipari forradalom nyomán nagy vállalkozások jöttek létre, és azon vállalkozások esetében, amelyeknek több tulajdonosa volt, valamelyiküket felkérték arra, hogy az igazgató(k) pénzügyi beszámolójának „auditálására” szakosodják. Erre azért volt szükség, mert a meghallgatási procedúra jelentősen bonyolultabbá vált annak köszönhetően, hogy maga az üzleti tevékenység is sokkal bonyolultabb lett. Az audit mai jelentése: hivatalos vizsgálat. A könyvvizsgálat olyan hivatás, amely minden társadalomban kulcsfontosságú szerepet tölt be az általános és a piaci bizalom, hitelesség megteremtésében, megőrzésében, helyreállításában, ezáltal értéket teremt a költségvetés és minden piaci szereplő számára. Önkéntes jogkövetésre ösztönzi a vállalkozásokat, és erősíti az ellenőrzöttség tudatát, mivel egy független és objektív szakértő jelenléte az egyik legfőbb visszatartó erő a visszaélések, a csalások elkövetése ellen, hozzájárul a vállalkozás adózási, számviteli és vagyongazdálkodási színvonalának emeléséhez, a költségvetési bevételek határidőre történő befolyásához, a hitelezők és a befektetők védelméhez, csökkenti a társaságok tőkeköltségeit, alapvető összetevője a pénzügyi stabilitásnak, bizonyosságot szolgáltat a gazdálkodó szervezetek vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetének valóságáról. A könyvvizsgált vállalkozások számára hasznot hajt a könyvvizsgáló jelenléte, mivel a könyvvizsgálónak módja és lehetősége van a jogszabályi döntésekkel ellentétes döntések meghozatalát, könyvelési hibák elkövetését megelőzni, illetve azokat súlyosabb következmények nélkül feltárni, a tevékenységgel nem összefüggő költségelszámolásokat kiszűrni. A könyvvizsgáló időben figyelmeztetheti a vállalkozásokat a jogszabályok tényleges, szándékolt vagy véletlen átlépésére, ezzel elkerülhető a hatósági szankció. Ezzel párhuzamosan az államnak, a költségvetésnek mindenképpen biztonságot jelent, ha a gazdálkodó szervezeteknél jelen vannak a könyvvizsgálók, hiszen az általa biztosított külső fék hiányában növekedhetnek a visszaélések, csökkenhetnek az adóbevételek, romolhat a számviteli adatok megbízhatósága, melyet csak az állam ellenőrző szerepének erősítésével lehet megfékezni. Ezek alapján a könyvvizsgálat érintettjei közé tartoznak:

- a könyvvizsgálókat,
- a pénzügyi kimutatások ellenőrzőit, illetve
- a beszámoló felhasználóit. (1. ábra)

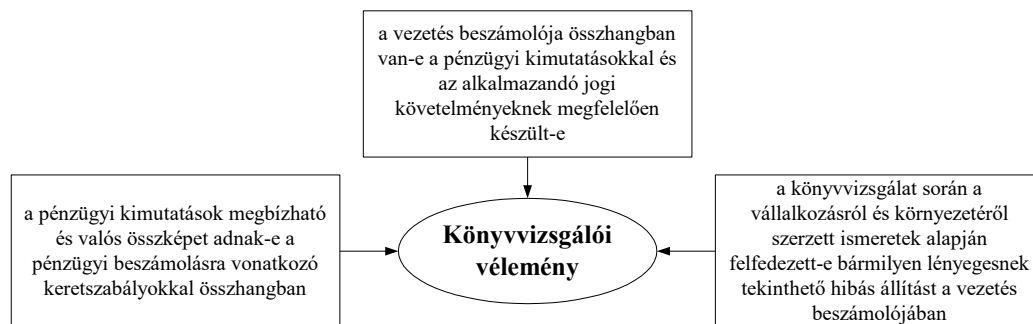
1. ábra: A könyvvizsgálat érintettjei

A könyvvizsgálat – egyik lehetséges meghatározás szerint – egy olyan speciális, komplex ellenőrzési folyamat, amikor a tulajdonosok megbízásából a könyvvizsgáló elvégzi a gazdálkodó számviteli rendszere, illetve a számviteli jogszabályok szerinti beszámolója valóságának, szabályszerűségének, megbízhatóságának, hitelességének felülvizsgálatát, majd ezek alapján egy független szakértői véleményt alkot. A hazai, illetve nemzetközi jogszabályok azonban nem használnak a könyvvizsgálat definiálására vonatkozó egységes meghatározást. A könyvvizsgálat fogalmának értelmezését ennek megfelelően egyrészt a könyvvizsgálatot végezni jogosult személyek meghatározásával, másrészt a könyvvizsgálók által ellátandó főbb feladatok azonosításával közelíthetjük meg. Természetes személyként jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenységet Magyarország területén az végezhet, aki a Magyar Könyvvizsgálói Kamara tagja, és rendelkezik az ezt igazoló könyvvizsgálói igazolvánnyal.

2. A könyvvizsgálat szabályozása

A könyvvizsgálat szabályozása többszintű, összetett rendszerben történik. Hosszú egyeztetési folyamat és számos tartalmi változtatás után fogadták el az Európai Parlament és a Tanács 2014/56/EU irányelvét (2014. április 16.) az éves és összevont (konszolidált) éves beszámolók jog szerinti könyvvizsgálatáról szóló 2006/+43/EK irányelv módosításáról (a továbbiakban: irányelv). Ennek az irányelvnek az adaptálására két év állt rendelkezésre a tagországoknak, így Magyarországnak is.

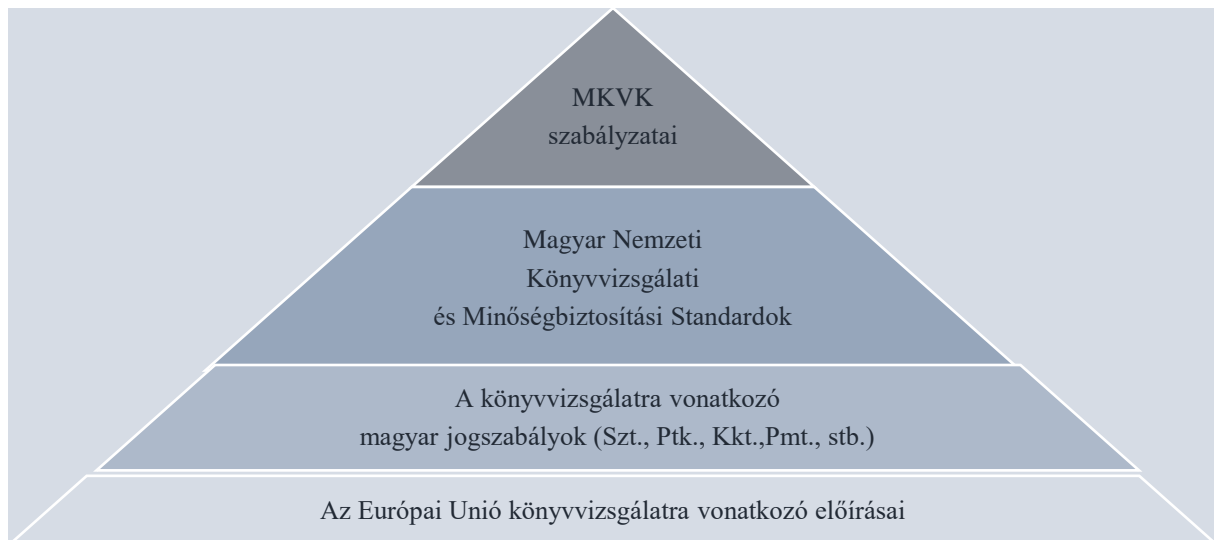
Az irányelv 8. cikke foglalkozik a könyvvizsgálatra vonatkozó közösségi előírásokkal. Ennek értelmében az éves pénzügyi kimutatásokat és az összevont (konszolidált) éves pénzügyi kimutatásokat könyvvizsgálónak kell ellenőriznie. Az irányelv meghatározza azokat a témákat, amelyekről a könyvvizsgálónak véleményt kell mondania, és címszavakban tartalmazza a könyvvizsgálói jelentés tartalmát. (2. ábra)

Forrás: Ladó – Lukács (2013) felhasználásával, saját szerkesztés

2. ábra: A könyvvizsgálat eredményeként véleményezendő kérdések az irányelv alapján

A könyvvizsgálói tevékenységre vonatkozó hazai szabályozás hierarchikus. A legfontosabb szabályokat a jogszabályok rögzítik, míg a további részletszabályokat a Magyar Könyvvizsgálói Kamara alakítja ki a könyvvizsgálatra vonatkozó, kötelezően betartandó standardok, illetve saját szabályzatain keresztül. (3. ábra)

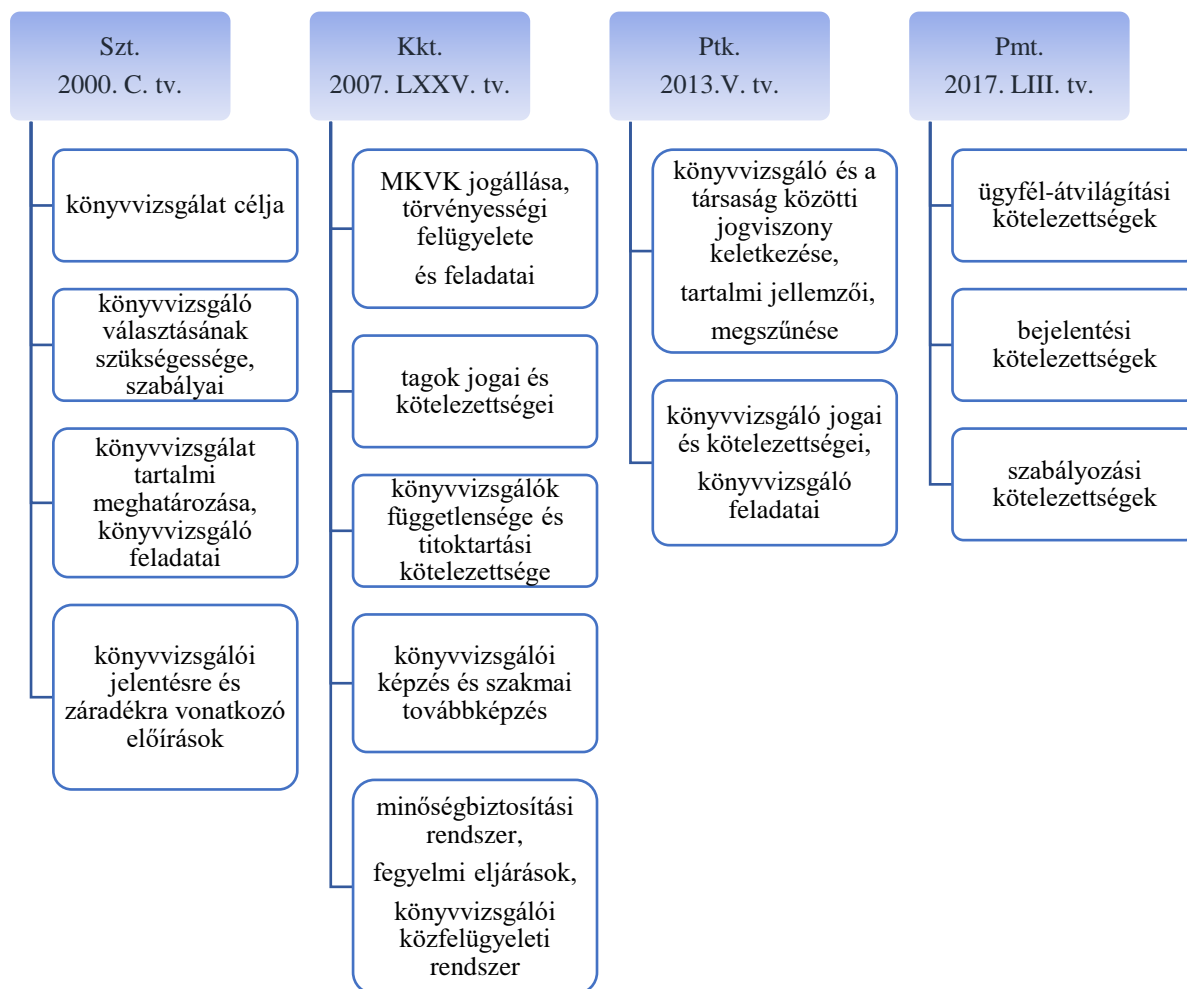

Forrás: Füredi-Fülöp, 2016

3. ábra: A könyvvizsgálat szabályozásának magyar modellje

Magyarországon a könyvvizsgálatra vonatkozó szabályok ésszerű szétosztásának törvényi szintű szabályozása a következő:

- A számvitelről szóló 2000. évi C. törvény (a továbbiakban: számviteli törvény, illetve Szt.) szabályozza a könyvvizsgálat céljának, a könyvvizsgáló választásának szükségességét, illetve szabályait és a könyvvizsgálat tartalmi meghatározását, azaz a választott könyvvizsgáló feladatait a beszámolóval kapcsolatban, továbbá a könyvvizsgálói jelentésre és véleményre vonatkozó előírásokat.
- A Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról, a könyvvizsgálói tevékenységről és a közfelügyeletről szóló 2007. évi LXXV. törvény (a továbbiakban: kamarai törvény, illetve Kkt.) többek között a Magyar Könyvvizsgálói Kamara jogállására és feladataira, a kamarai tagságra, a tagok jogaira és kötelezettségeire, a könyvvizsgálók függetlenségére és titoktartási kötelezettségére, a könyvvizsgálói képzésre és szakmai továbbképzésre, a minőségbiztosítási rendszerre, a fegyelmi eljárásokra, a könyvvizsgálói közfelügyeleti rendszerre, valamint a kamara feletti törvényességi felügyeletre vonatkozó előírásokat határozza meg.
- A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) meghatározza a könyvvizsgáló jogait, kötelezettségeit és feladatait, valamint a legfőbb szerv által választott állandó könyvvizsgáló és a társaság közötti jogviszony keletkezését, tartalmi jellemzőit, illetve megszűnését szabályozza.
- A Pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról szóló 2017. évi LIII. törvény (a továbbiakban: pénzmosás finanszírozása elleni törvény, illetve Pmt.) meghatározza a könyvvizsgálóra, mint a Magyarország területén könyvvizsgálói tevékenységet folytató szolgáltatóra vonatkozó ügyfél-átvilágítási, bejelentési és szabályozási kötelezettségeket. (4. ábra)

Forrás: Füredi-Fülöp, 2016

4. ábra: A könyvvizsgálatra vonatkozó főbb jogszabályok Magyarországon

Mindezek kiegészítéseként számos egyéb jogszabály fogalmaz meg az egyes gazdálkodók könyvvizsgálatára vonatkozó speciális előírásokat.

3. A könyvvizsgáló feladatai, kötelessége, joga

3.1. A jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálat célja, a könyvvizsgáló feladatai

A könyvvizsgálat célja és hatóköre jogszabályi meghatározásának vizsgálatakor kiemelő, hogy a számviteli törvény és a kamarai törvény előírásai alapján egyértelműen elhatárolható egymástól a könyvviteli szolgáltatás és könyvvizsgálat.

A számviteli törvény egyértelműsíti, hogy alkalmazásában számviteli szolgáltatás egyrészt a könyvvezetési, beszámolóképzési kötelezettség teljesítése érdekében elvégzendő feladatok összessége, együttesen könyvviteli szolgáltatás, valamint – attól elkülönülten – a könyvvizsgálói tevékenység.

A kamarai törvény is élesen elkülöníti egymástól a könyvvizsgálói tevékenységet és az egyéb szakmai szolgáltatásokat. Ennek megfelelően a jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenység a gazdálkodónál a számviteli jogszabályok szerinti beszámoló felülvizsgálata, szabályszerűségének, megbízhatóságának, hitelességének, valamint annak tanúsítása, hogy a beszámoló megbízható és valós összképet ad a gazdálkodó vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről. A könyvvizsgálói tevékenységhez hozzátartozik továbbá a gazdálkodó alapításakor, átalakulásakor, jogutód nélküli megszűnésekor a külön jogszabályban előírt értékelési, ellenőrzési, véleményezési ellátása, valamint a könyvvizsgálók jogszabályban meghatározott egyéb feladatának elvégzése. A jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenységen kívüli egyéb szakmai szolgáltatások a kamarai törvény értelmében a gazdálkodó működésének átvilágítása, értékelése, továbbá a gazdálkodó alapításával, átalakulásával, jogutód nélküli megszűnésével, folyamatos működésével, gazdálkodásával, információs rendszerével kapcsolatos pénzügyi, adó- és járulék-, vám-, számviteli és kapcsolódó

számítástechnikai, szervezési szakértői tevékenység, szakvélemény készítése, az ezekkel kapcsolatos tanácsadás, igazságügyi könyvszakértői tevékenység, illetve a számviteli, ellenőrzési, pénzügyi, könyvvizsgálói szakoktatás, továbbképzés, vizsgáztatás, valamint a könyvviteli szolgáltatás.

A korábbiakban hivatkozott jogszabályok tanulmányozásakor megállapítható, hogy több esetben átfedés mutatkozik a könyvvizsgálattal kapcsolatos bizonyos kérdések szabályozásában. Így a vállalkozótól független könyvvizsgáló feladataira, illetve a könyvvizsgálat céljára vonatkozóan a Szt., Ptk., és a Kkt. is tartalmaz előírásokat.

A könyvvizsgáló által ellátandó főbb feladatokat elsősorban az Szt. határozza meg. Főszabályként kötelező a könyvvizsgálat minden kettős könyvvitelt vezető vállalkozónál, kivéve ha az alábbi két feltétel együttesen teljesül:

- az üzleti évet megelőző két üzleti év átlagában a vállalkozó éves (éves szintre átszámított) nettó árbevétele nem haladta meg a 300 millió forintot, és
- az üzleti évet megelőző két üzleti év átlagában a vállalkozó által átlagosan foglalkoztatottak száma nem haladta meg az 50 főt.

Nem alkalmazhatja a méretnagyság alapján meghatározott mentesítést az a kettős könyvvitelt vezető vállalkozó, ahol a könyvvizsgálatot jogszabály írja elő, a takarékszövetkezet, a konszolidálásba bevont vállalkozás, a külföldi székhelyű vállalkozás magyarországi fióktelepe, az a vállalkozó, amelyik a Szt. 4. § (4) bekezdése szerint - a megbízható és valós kép érdekében - a kivételes esetben eltér a törvény előírásaitól, a közérdeklődésre számot tartó gazdálkodó, illetve a tárgyévi üzleti évet követő üzleti évben a vállalkozó, ha a tárgyévi üzleti év mérlegfordulónapján 10 millió forintot meghaladó, 60 napnál régebben lejárt - az adózás rendjéről szóló törvény szerinti - köztartozása van.

További esetek az Szt. alapján, amikor kötelező a könyvvizsgálat:

- A kisadózó vállalkozások tételes adójáról és a kisvállalati adóról szóló törvény hatálya alól az Szt. hatálya alá átkerült (visszakerült), közkereseti társaságnak, betéti társaságnak, egyéni cégnek, valamint ügyvédi irodának - tételes leltározással alátámasztott - leltár alapján nyitó mérleget kell készítenie, amelybe felvett eszközök és források értékének valóságát könyvvizsgálóval kell ellenőriztetni.
- A főszabály esetén is említett „4 § (4)” alapján az Szt. előírásaitól csak abban a kivételes esetben lehet - a könyvvizsgáló egyetértése és ilyen tartalmú nyilatkozata mellett - eltérni, ha az adott körülmények mellett az Szt. valamely rendelkezésének alkalmazása nem biztosítja a megbízható és valós összképet.
- Az értékhelyesbítés, illetve a valós értéken történő értékelés és az azzal kapcsolatos elszámolások szabályszerűségét a könyvvizsgálónak a kötelező könyvvizsgálat keretében ellenőriznie kell, amennyiben a könyvvizsgálat nem kötelező, az értékelés és az azzal kapcsolatos elszámolások felülvizsgálatával független könyvvizsgálót kell megbízni.
- A beszámoló választott devizanemének változtatása esetén az áttérési időponttal (mint mérlegfordulónappal) az áttérés előtti pénznemben összeállított, elfogadott, közzétett, nyilvánosságra hozott pénzügyi kimutatás alapján az áttérés napjára vonatkozó új pénznemre átszámított külön mérleg hitelesítése.
- Ha a vállalkozónál a könyvvizsgálat kötelező, akkor a könyvvizsgálói kötelezettség a jogszabály által előírt közbenső mérlegre, illetve átalakulás, egyesülés, szétválás esetén a vagyommérlegre is vonatkozik.
- Az IFRS-re történő áttérés esetén, az áttérésről szóló bejelentést megelőzően az áttérni szándékozó gazdálkodó IFRS-ek alkalmazására vonatkozó felkészültségét az Szt. szerinti tartalommal, IFRS minősítéssel rendelkező kamarai tag könyvvizsgálónak vizsgálnia kell, melynek eredményéről könyvvizsgálói jelentést kell kibocsátania.

Azonban az Szt. mellett más jogszabály is tartalmaz előírást a könyvvizsgálattal kapcsolatban, így a Ptk. alapján:

- Részvénytársaságnál a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás értékelésére speciális szabályok vonatkoznak, ugyanis az apportot - főszabályként - könyvvizsgálóval vagy szakértővel kell értékelteni. Akkor nincs szükség könyvvizsgálói vagy szakértői jelentésre, ha a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulást nyújtó részvényes a szolgáltatás időpontjához képest három hónapnál nem régebbi, könyvvizsgáló által ellenőrzött beszámolóval rendelkezik, amely a hozzájárulás tárgyát képező vagyontárgy értékét tartalmazza, vagy ha a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás olyan vagyontárgykból áll, amelyeknek tőzsdén jegyzett ára van.

- A Ptk. az állandó könyvvizsgáló igénybevételét minden részvénytársaság számára előírja. Ugyanakkor zártkörűen működő részvénytársaság esetén elismeri annak lehetőségét, hogy az alapszabályban ettől eltérően rendelkezzenek, azaz ne alkalmazzanak állandó könyvvizsgálót, hanem csak a számviteli

szabályok szerinti esetekben vegyenek igénybe könyvvizsgálói szolgáltatásokat. Nyilvánosan működő részvénytársaságok esetén - az ilyen társaságok többnyire nagy mérete, és a nyilvánosság érintettsége miatt - nem megengedett az eltérés, az állandó könyvvizsgáló alkalmazása minden esetben kötelező.

Önmagában az, hogy a társaság pénzügyi kimutatásait könyvvizsgálják, nem jelenti azt, hogy a könyvvizsgálónak kötelessége biztosítani, hogy a könyvvizsgált beszámolókat egyáltalán ne tartalmazzanak hibás állításokat. Annak kijelentésekor, hogy a pénzügyi kimutatások a vonatkozó pénzügyi beszámolási szabályrendszerrel összhangban megbízható és valós képet adnak a könyvvizsgálók „kellő bizonyosságot” (ami a bizonyosság magas, de nem abszolút szintjét jelenti) szolgáltatnak azzal kapcsolatban, hogy a pénzügyi kimutatások egésze nem tartalmaz akár csalásból, akár hibából eredő lényeges hibás állítást. A könyvvizsgálók így annak a kockázatnak a minimalizálására törekcsenek, hogy az adott számviteli keretnek megfelelően bemutatott, múltra vonatkozó pénzügyi információk „lényeges” hibás állítást tartalmaznak. A könyvvizsgálók a könyvvizsgálati kockázatot különböző eljárásokkal csökkentik, például a társaság kockázatainak azonosításával, a releváns belső kontrollok értékelésével, minták ellenőrzésével, harmadik felektől kapott közvetlen megerősítéssel, a vezetéssel folytatott megbeszélésekkel. E tekintetben kulcsfontosságú lépés annak meghatározása, hogy egy hibás állítás milyen szinttől számít lényegesnek.

3.2. A független könyvvizsgáló kötelességei feladatainak teljesítése során

A kamarai törvény átfogó előírást fogalmaz meg a kamarai tag könyvvizsgáló kötelességére vonatkozóan, miszerint a könyvvizsgálói tevékenysége során az adott helyzetben elvárható gondossággal, legjobb tudása szerint köteles eljárni, valamint feladatait lelkiismeretesen, esküjének megfelelően, a jogszabályok és standardok alapján, körültekintően kell ellátnia.

A könyvvizsgálót szabályozó több magyar jogszabályban meghatározásra kerül a titoktartás kötelezettsége. Ennek következtében a könyvvizsgálónak az ügyfélről (lehetséges jövőbeni ügyfélről, illetve korábbi, már lezárult jogviszonyban lévő ügyfeliről) szerzett információkat bizalmasan kell kezelnie, azokat meg kell őriznie és védenie, és – a bűnvádi eljárások kivételével, amikor a jogszabályok erre kötelezik – harmadik fél tudomására nem hozhatja. A könyvvizsgálónak nem szabad felhasználnia vagy közzétennie egy szakmai vagy üzleti kapcsolat során szerzett vagy kapott bármilyen bizalmas információt. Ennek értelmében a könyvvizsgálót a tevékenysége során tudomására jutott, a tevékenység ellátására irányuló megbízással összefüggő tények, adatok, üzleti információk tekintetében titoktartási kötelezettség terheli, azt megfelelő és konkrét felhatalmazás nélkül nem használhatja fel, nem teheti közzé.

A könyvvizsgálónak kiemelt feladata a gazdálkodó figyelmét felhívni bizonyos események bekövetkezése, illetve esetleges bekövetkezése esetén is, így ha a gazdálkodó vagyoniának jelentős mértékű csökkenése várható, illetve a könyvvizsgáló olyan tényre észlel, amely a legfőbb irányító (vezető) szerv vagy a felügyelő testület tagjainak jogszabályban meghatározott felelősségét vonja maga után, akkor köteles kezdeményezni a megbízó legfőbb szervének összehívását. Ilyen eset a tőkevédelmi szabályok közé tartozó gyorsütemű-, illetve a lassú vagyonszűntés. Amennyiben a megbízó a kamarai tag könyvvizsgáló kezdeményezésére a legfőbb szervét nem hívja össze, vagy a legfőbb szerv a jogszabályok által megkívánt döntéseket nem hozza meg, akkor a kamarai tag könyvvizsgálónak további kötelessége értesíteni erről a megbízó törvényességi felügyeletét ellátó szervet.

Mindezeket túl a könyvvizsgáló akkor is köteles megbízóját haladéktalanul értesíteni – és indokolt esetben jogosult, illetve köteles az igazgatóság, a felügyelő bizottság vagy a legfőbb szerv összehívását kezdeményezni –, ha az ellenőrzés során a jogszabályi rendelkezések, illetve a létesítő okirat megsértéséről, vagy olyan tényről szerez tudomást, amely a vállalkozó helyzetét, jövőbeni kilátásait hátrányosan befolyásolja.

Ugyancsak – több jogszabályban – meghatározott kötelessége a könyvvizsgálónak, hogy a társaság legfőbb szervének a társaság jogszabályok szerinti beszámolóját tárgyaló ülésén részt vegyen.

A könyvvizsgálói megbízáshoz kapcsolódó kötelessége a kamarai tag könyvvizsgálónak (könyvvizsgáló cégnek) továbbá, hogy az ok megjelölésével közölje a Könyvvizsgálói Közfelügyeleti Hatósággal – valamint a megbízója tekintetében illetékes cégbírósággal, ha a megbízója cégbíróságon bejegyzett, illetve a megbízója tekintetében illetékes egyéb hatósággal, ha a megbízója egyéb hatóságnál bejegyzett –, ha a jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenységre irányuló megbízásának időtartama alatt visszahívták vagy lemondott.

A számviteli törvény külön kitér az összevont (konszolidált) éves beszámoló készítése során közreműködő könyvvizsgálókra vonatkozó együttműködési kötelezettségére annak érdekében, hogy az összevont (konszolidált) éves beszámolóba összefoglalt beszámolók adatai megfeleljenek az összevont (konszolidált) éves beszámoló készítés követelményeinek, és a konszolidálásba bevont vállalkozások figyelembe vegyék az összevont (konszolidált) éves beszámoló készítésének a rájuk vonatkozó előírásait, továbbá, hogy az összevont (konszolidált) éves beszámoló megbízható és valós képet adjon a konszolidálásba bevont vállalkozások együttes vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről.

3.3. A független könyvvizsgáló jogai feladatainak teljesítése során

A számvitelről és a polgári törvénykönyvről szóló törvények a feladatok és köteleességek meghatározásán túl jogokat is biztosítanak a könyvvizsgálónak munkája megfelelő elvégzése érdekében. A könyvvizsgáló jogosult a vállalkozótól, illetve annak alkalmazottaitól munkája során adatokat és felvilágosítást kérni. A könyvvizsgáló feladatának ellátása érdekében betekinthez a jogi személy irataiba, számviteli nyilvántartásaiba, könyveibe. A vezető tisztségviselőktől, a felügyelőbizottság tagjaitól és a jogi személy munkavállalóitól felvilágosítást kérhet, a jogi személy fizetési számláját, pénztárát, értékpapír- és áruállományát, valamint szerződéseit megvizsgálhatja.

Ha a gazdasági társaságnál felügyelőbizottság működik a könyvvizsgáló felügyelőbizottság ülésén tanácskozási joggal részt vehet, a felügyelőbizottság felhívása esetén pedig köteles részt venni. A könyvvizsgáló javasolhatja megtárgyalásra ügyeket, ilyenkor ezeket a felügyelőbizottság köteles napirendre tűzni.

3.4. A könyvvizsgáló felelőssége

A könyvvizsgálót munkája során több aspektusokból terheli felelősség, azaz mind szakmai, mind anyagi felelősségi kérdések is felmerülhetnek a könyvvizsgálóval szemben. Ez azt jelenti, hogy:

– egyrészt fegyelmi felelősség terheli a jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenység megfelelő ellátásáért a kamarai törvény értelmében a kamarai tag könyvvizsgálót (könyvvizsgáló céget)
– másrészt kártérítési felelősség terheli a jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenység ellátása körében okozott kár megtérítéséért a polgári törvénykönyvről szóló törvény kártérítési felelősségre vonatkozó általános szabályai szerint.

Megállapítható továbbá, hogy a könyvvizsgálónak polgári és büntetőjogi felelőssége egyaránt van munkavégzéséhez kapcsolódóan, az egyéb jogszabályokban foglalt felelősségi kérdéseket megvizsgálva.

A könyvvizsgáló polgári jogi felelősségét a számviteli törvény, valamint a polgári törvénykönyv szabályai, illetve érintőlegesen a cégbíróságokról, valamint a cégnyilvántartásról szóló törvény szabályai határozzák meg. Alapvetően két esetet kell megkülönböztetni a felelősségi kérdés vizsgálatakor:

- a felelősség megállapítása a szerződéses kapcsolatban – az ellenőrzött gazdálkodóval szemben – merül-e fel, vagy

- az úgynevezett harmadik személlyel szemben.

A vizsgált gazdálkodóval szemben szerződésszegés jogcímén áll fenn felelőssége a könyvvizsgálónak, hiszen a számviteli törvény és a Ptk. szabályainak előzőekben ismertetett összevetéséből az következik, hogy a könyvvizsgáló a társaság működésének törvényességét igazolja a könyvvizsgálói jelentés kiadásával. A társaság eredményességéért, az esetleges tőkevesztésért a könyvvizsgáló nem tehető felelőssé. A könyvvizsgáló a jogszabályban előírt ellenőrzési kötelezettsége megfelelő szakmai színvonalon való ellátásáért felel, hozzájut minden adathoz és tényhez, amelynek szükségét érzi a társaság valós, reális helyzetének megítéléséhez, ugyanakkor csak a nyilvánvalóan hibás vagy téves adat felismerése várható el a könyvvizsgálótól, nem köteles a társaság által vezetett nyilvántartások valódiságáról meggyőződni.

Harmadik személlyel szemben felelősség azért terheli a könyvvizsgálót, mert véleménye törvényi biztosítékokkal bizonyítja a cég anyagi helyzetét, gazdasági tevékenységét. Miután a független könyvvizsgáló véleménnyel ellátott beszámoló letétbe kerül, ahhoz bárki hozzájuthat információ szerzése érdekében, és előfordulhat, hogy esetlegesen elhibázott gazdasági döntések szakmailag hibás vagy megalapozatlan beszámolón alapulnak. Ezért a könyvvizsgálóval szemben jogi úton érvényesítheti kárát, aki a hitelesített adatokban bízva hibás vagy rossz döntést hoz.

A könyvvizsgáló büntetőjogi felelőssége a büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban Btk.) 403. § alapján azonosítható. Ennek értelmében a számvitel rendjének megsértésért három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő az, aki a számvitelről szóló törvényben vagy a felhatalmazásán alapuló jogszabályokban előírt bizonylati rendet megsérti vagy könyvvezetési, beszámoló készítési kötelezettségét megszegi, és ezzel a számvitelről szóló törvény szerinti megbízható és valós képet lényegesen befolyásoló hibát idéz elő, vagy az adott üzleti évet érintően vagyoni helyzetét áttekintését, illetve ellenőrzését megghiúsítja.

A 403. §-ban meghatározott bűncselekmény eredmény-bűncselekmény, ami azt jelenti, hogy a tényállás akkor valósul meg, ha ténylegesen bekövetkeznek a törvény által meghatározottak, azaz a cselekmény alkalmas arra, hogy a számviteli szabályok megszegése a vagyoni helyzet megismerését megakadályozza, illetve a vagyoni helyzet és az érintett jövedelmi viszonyai a jogszabályok megszegése következtében hamis képet mutat. Amíg az eredmény be nem következik, a bűncselekmény megvalósítása kísérleti stádiumban marad. A könyvvizsgáló a hivatkozott bűncselekmény elkövetője önállóan nem lehet, azokat csak társtettesi minőségben követheti el, ez azonban felelősségre vonásának jellegén és mértékén nem változtat. Mentésül a felelősség alól a könyvvizsgáló, ha bizonyítja, hogy a jogszabályoknak megfelelően, a magyar nemzeti könyvvizsgálati standardok szerint, a szakmai elvárásokat megfelelő szinten teljesítve járt el, a tőle elvárható gondossággal.

3.5. A könyvvizsgáló függetlensége, összeférhetlenségi követelmények

Az irányelv előírásai alapján a tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a jog szerinti könyvvizsgáló és könyvvizsgáló cég független legyen a vizsgált jogalanytól, és a vizsgált jogalany döntéshozatalában ne vegyen részt, továbbá ne végezhesse el a jog szerinti könyvvizsgálatot, ha a jog szerinti könyvvizsgáló, a könyvvizsgáló cég vagy a hálózat, valamint a vizsgált jogalany között olyan közvetett vagy közvetlen pénzügyi, üzleti, munkáltatói vagy más kapcsolat áll fenn, amely alapján pártatlan, ésszerű és tájékozott harmadik személy arra a következtetésre juthatna, hogy az csorbítja függetlenségét. Biztosítani szükséges továbbá, hogy a könyvvizsgáló cég tulajdonosai vagy részvényesei, valamint az ilyen cég, illetve a kapcsolódó vállalkozások ügyviteli, igazgatási és felügyeleti szerveinek tagjai ne avatkozhassanak be semmilyen módon a jog szerinti könyvvizsgálat végrehajtásába, amely veszélyeztetni azon jog szerinti könyvvizsgáló függetlenségét és pártatlanságát, aki a jog szerinti könyvvizsgálatot a könyvvizsgáló cég nevében végzi. Ennek megfelelően a könyvvizsgáló és a könyvvizsgált gazdálkodó függetlenségét biztosítandó számos garanciális szabály található a jogszabályokban:

- Az állandó könyvvizsgáló nem nyújthat a gazdasági társaság részére olyan szolgáltatást, és nem alakíthat ki olyan együttműködést az ügyvezetéssel, amely könyvvizsgálói feladatának független és tárgyilagos ellátását veszélyezteti.

- A számviteli törvény függetlenséget biztosító előírása, hogy a könyvvizsgáló (könyvvizsgáló cég) megbízása csak megfelelő indok alapján mondható fel, és a számviteli vagy a könyvvizsgálati eljárások tekintetében fennálló véleményeltérés nem minősül megfelelő indoknak. Ezek az előírások a könyvvizsgáló munkáját támogatják, hiszen kizárólag szakmai megfontolásoktól vezérelve tudja végezni azt, és nem kell mérlegelnie a megbízás elvesztésének lehetőségét akkor, amikor véleményét kialakítja.

- A személyes érintettséget is kizárja a törvény, mivel nem lehet állandó könyvvizsgáló a gazdasági társaság tagja, valamint nem választható könyvvizsgálóvá a társaság vezető tisztségviselője, felügyelőbizottsági tagja, valamint ezen személyek közeli hozzátartozója, továbbá a társaság munkavállalója, utóbbi e jogviszonya fennállta idején, valamint annak megszűnésétől számított három évig.

- A függetlenségi szabályok erősítését célozza a szerződés időtartamára vonatkozó előírás. A társaság legfőbb szerve a társaság állandó könyvvizsgálóját határozott időre, de legfeljebb öt évre választhatja meg, ugyanakkor megbízatásának időtartama nem lehet rövidebb, mint a legfőbb szerv által történő megválasztástól a következő beszámolót elfogadó ülésig terjedő időszak.

Mindezeket túl egyéb összeférhetlenségi szabályokat állapít meg a kamarai törvény, amely minden kamarai tag könyvvizsgálóra érvényes:

- A kamarai tag könyvvizsgáló (könyvvizsgáló cég) a jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenysége során köteles a függetlenségét megőrizni, és objektív, pártatlan véleményt formálni, nem utasítható és senki által nem befolyásolható. Vigyáznia kell, hogy szakmai és üzleti ítélőképessége ne szenvedjen csorbát elfogultság, érdekellentét miatt. A könyvvizsgálat során tehát

elvárás, hogy a könyvvizsgáló minden tekintetben független legyen a vizsgálat alanyától, ezért semmilyen formában nem vehet részt megbízója döntéseinek meghozatalában.

A függetlenség veszélyeztetésének tipikus eseteire – önellenőrzés, önérdék, elfogultság, magánjellelű kapcsolat, fenyegetettség – is kiemelt figyelmet kell fordítani. A kamarai törvény alapján a kamarai tag könyvvizsgáló (könyvvizsgáló cég) függetlenségét veszélyeztetheti, ha:

- a végzett jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenységgel összefügg a megbízó részére teljesítendő vagy teljesített szakmai és egyéb szolgáltatás;
- a megbízó vezető tisztségviselője vagy vezető állású munkavállalója a kamarai tag könyvvizsgáló közeli hozzátartozója;
- olyan gazdálkodó tekintetében lát el jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenységet, amelynél saját maga vagy közeli hozzátartozója a megbízását megelőző két éven belül a legfőbb irányító (vezető) szervnek vagy a felügyelő testületnek a tagja volt vagy a megbízás időtartama alatt is tagja;

- a kamarai tag könyvvizsgálóra, a könyvvizsgáló cégre a megbízó bármilyen módon nyomást gyakorol. A könyvvizsgálói feladatkörrel (hivatással) összeegyeztethetetlen tevékenységeket a kamarai törvény nevesíti, ez alapján a kamarai tag könyvvizsgáló (könyvvizsgáló cég) a jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenység ellátása mellett nem vehet részt olyan tevékenységben, amely csorbítja, vagy csorbíthatja feddhetetlenségét, objektivitását, függetlenségét vagy a szakma jó hírnevét, és amely ezáltal összeegyeztethetetlen a szakmai tevékenységek ellátásával. Önmagában nem csorbítja a feddhetetlenséget, az objektivitást vagy a függetlenséget többféle szakmai szolgáltatás egyidejű nyújtása, azonban a könyvvizsgálói feladatkörrel (hivatással) összeegyeztethetetlen bármely szakmai szolgáltatás nyújtása, valamint a szakmai szolgáltatásokhoz nem kapcsolódó bármely egyéb tevékenység ellátása, ha annak hatására a kamarai tag könyvvizsgáló (könyvvizsgáló cég) nem képes a jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenységet megfelelően ellátni. Ugyanakkor a függetlenség sérül ha az ügyfélnél, ugyanazon időszakra a könyvelést a könyvvizsgáló, illetve a könyvvizsgáló hozzátartozója, a könyvvizsgáló társaság vagy az előbbiek közvetlen érdekeltiségében álló vállalkozás látja el.

A függetlenségi szabályok vizsgálatánál ki kell térni a jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenység díjának meghatározására is. A díjnak függetlennek kell lennie a megbízónak nyújtott egyéb szolgáltatásoktól, azok semmilyen módon nem befolyásolhatják azt, illetve, hogy a díjazás megállapítása nem alapulhat feltételeken, és a kamarai tag könyvvizsgáló (könyvvizsgáló cég) nem fizethet jutalékot ügyfélszerzésért, és nem kaphat jutalékot azért, hogy harmadik félnek ügyfelet ajánljon. A függetlenséget veszélyeztető sajátos eset állhat elő, amikor a könyvvizsgáló a felhalmozódott díjtartozások miatti kerül kiszolgáltatott helyzetbe.

A függetlenség veszélyeztetése esetén meg kell tenni a szükséges óvintézkedéseket a függetlenség fenntartására. Amennyiben ez nem vezet eredményre, akkor a könyvvizsgálói megbízást nem szabad elvállalni, illetve a már elfogadott megbízást nem szabad teljesíteni. A kamarai tag könyvvizsgáló (könyvvizsgáló cég) mellett a könyvvizsgáló egész hálózatának függetlennek kell lennie a vizsgált gazdálkodótól. Ennek érdekében könyvvizsgáló cég esetében a függetlenségre vonatkozó rendelkezéseket a könyvvizsgáló cég legfőbb szervének, legfőbb irányító (vezető) szervének és felügyelő testületének összes tagjára, valamint a vezető állású munkavállalóira is alkalmazni kell.

A függetlenséggel, objektivitással és pártatlansággal, a könyvvizsgálói feladatkörrel (hivatással) összeegyeztethetetlen tevékenységekkel kapcsolatos részletszabályokat a Magyar Könyvvizsgálói Kamara az alapszabályában és az etikai szabályzatában állapítja meg.

3.6. A szabályozási átfedések a könyvvizsgálatra vonatkozó magyar jogszabályokban

Az előzőekben leírtak alapján a könyvvizsgálattal kapcsolatos jogszabályokban meghatározhatóak az átfedések, amelyek azonos témák több jogszabályban történő egyidejű – több esetben azonos tartalmú, máskor egymást kiegészítő – szabályozásából következnek, és ezáltal mindenképpen megnehezíthetik a jóhiszemű jogalkalmazók kiigazodását a jogszabályi előírások rendszerében.

Az 1. táblázat a fontosabb jogszabályi előírások halmozódásait szemlélteti a könyvvizsgálattal kapcsolatos vizsgált témák és a jogszabályi helyek kapcsolatában.

1. táblázat: Könyvvizsgálatot szabályozó előírások halmozódásai a magyar jogszabályokban

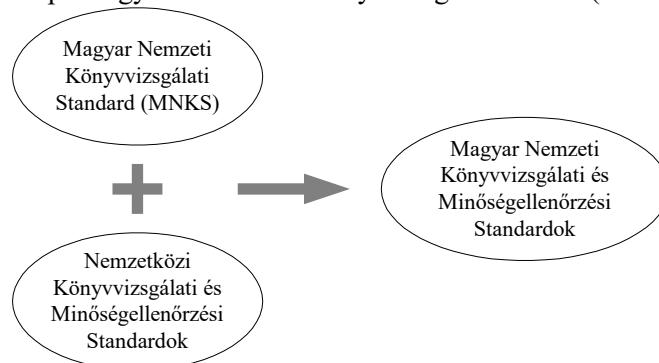
Vizsgált témák	Szt.	Ptk.	Kkt.	Btk.
Könyvvizsgáló FELADATA				
annak tanúsítása, hogy a pénzügyi kimutatás megfelel a jogszabályoknak, illetve megbízható és valós összképet ad a gazdálkodó vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről	155. § (1)	3:129. § (1)	3. § (1)	
a számviteli jogszabályok szerinti beszámoló felülvizsgálata, valódiságának, szabályszerűségének, megbízhatóságának, hitelességének tanúsítása	156. § (1),(4)		3. § (1) a)	
független könyvvizsgálói jelentés készítése	156. § (1), (4)	3:129. § (1)		
Könyvvizsgáló KÖTELESSÉGE				
titoktartás	157. § (3)		66. § (1)-(2)	223. §, 413. § 418. §
a gazdálkodó figyelmeztetése bizonyos események bekövetkezése, illetve esetleges bekövetkezése esetén	157. § (2)	3:38. § (2)	24. § (1)-(2)	
részvétel a társaság legfőbb szervének a társaság jogszabályok szerinti beszámolóját tárgyaló ülésén		3:131. § (2)	25. §	
Könyvvizsgáló JOGA				
adatok, információk kérése	157. (1)	3:38. § (2)		
Könyvvizsgáló FELELŐSSÉGE				
feyelmi, kártérítési és büntetőjogi felelősség		2:53. §	60. § (1)-(2)	403. §
Könyvvizsgáló FÜGGETLENSÉGE				
függetlenségi és összeférhetlenségi követelmények	155/A. § (1)	3:129. § (3) 3:130. § (2) 3:131. § (1)	61. § (1)-(2), 63. § (1), 64. § (1), 53. §, 54. § (3) - (4)	

Forrás: Füredi-Fülöp, 2016

4. A nemzetközi és nemzeti jogszabályi előírásokat kiegészítő szakmai előírások

A könyvvizsgálói vélemény megformálásához, az elvégzendő könyvvizsgálói munka minőségének garantálásához olyan standardokra van szükség, amelyeket minden könyvvizsgáló elfogad, és egységesen alkalmaz. Magyarországon a nemzetközi standardokhoz igazodó magyar nemzeti könyvvizsgálati standardok alapján végezhető könyvvizsgálat, mely szakmai előírások következetes betartása megteremti a megfelelő színvonalú munkavégzés kereteit. A nemzetközi könyvvizsgálati standardokat (International Standards on Auditing, a továbbiakban: ISA) a Nemzetközi Könyvvizsgálati és Bizonyosságot nyújtó szolgáltatási Standard Testület (International Assurance and Auditing Standards Board, a továbbiakban: IAASB), a Könyvvizsgálók Nemzetközi Szövetségének (International Federation of Accountants, a továbbiakban: IFAC) testülete határozza meg.

A Nemzetközi Könyvvizsgálati és Minőségellenőrzési Standardok Alkalmazásáról szóló Magyar Nemzeti Könyvvizsgálati Standard (MNKS) elfogadásával a Magyar Könyvvizsgálói Kamara Elnöksége magyar Nemzeti Könyvvizsgálati és Minőségellenőrzési Standardokként befogadta az IFAC által kiadott, magyar nyelvre lefordított Nemzetközi Könyvvizsgálati és Minőségellenőrzési Standardokat bizonyos, a magyar Nemzeti Könyvvizsgálati Standardban meghatározott további követelményekkel együtt, amelyeknek a könyvvizsgálóknak a magyar törvényes könyvvizsgálatok során meg kell felelniük a pénzügyi kimutatások könyvvizsgálata során. (5. ábra)

5. ábra: Magyar Nemzeti Könyvvizsgálati és Minőségellenőrzési Standardok

Magyarországon könyvvizsgálati tevékenységet csak és kizárólag a Magyar Könyvvizsgálói Kamaránál nyilvántartásba vett könyvvizsgáló társaság, illetve kamarai tag könyvvizsgáló végezhet, ezért a kamara

szabályai egyetemlegesen meghatározzák és szabályozzák a Magyarországon végzett könyvvizsgálati tevékenység számos tényezőjét.

A magyar Nemzeti Könyvvizsgálati Standardok nem foglalkoznak a könyvvizsgáló azon felelősségével, amelyet jogszabályok vagy egyéb szabályozások írnak elő a könyvvizsgáló számára, ugyanakkor a könyvvizsgáló felelősségeként meghatározzák, hogy biztosítsa valamennyi releváns jogszabályi vagy szabályozási követelménynek való megfelelést.

A kamarai törvény értelmében a Magyar Könyvvizsgálói Kamara tagja a tagságból eredő jogait a kamarai törvénynek, illetve a kamarai alapszabálynak és más szabályzatoknak megfelelően gyakorolja, mely szabályzatok közül több szintén tartalmaz a könyvvizsgálók tevékenységét, elvégzendő feladatait meghatározó előírásokat. (6. ábra)

Alapszabály	Ügyrendi szabályzat	A könyvvizsgálói hivatás magatartási (etikai) szabályairól és a fegyelmi eljárásról szóló szabályzat
Minőség-ellenőrzési Módszertani Kézikönyv	Felvételi szabályzat	Vizsgaszabályzat
Szakmai továbbképzési szabályzat	Minősítési szabályzat	Pénzmosás elleni tevékenység kamarai ellenőrzése

Forrás: <http://www.mkvk.hu/szabalyozas/szabalyzatok> alapján, saját szerkesztés

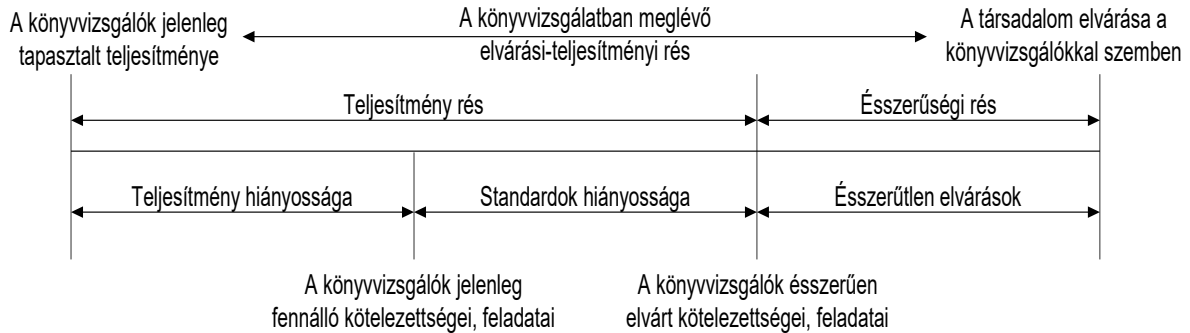
6. ábra: Magyar Könyvvizsgálói Kamara kiemelt szabályzatai és útmutatói

5. Könyvvizsgálati elvárásai rész

Végezetül, a könyvvizsgálók feladatainak bemutatása után a könyvvizsgálók és a pénzügyi kimutatások felhasználói által elvárt teljesítmény közötti különbséget tekintsük át röviden. A könyvvizsgálati elvárásai rész a pénzügyi-számviteli szakmát régóta foglalkoztató jelentős téma, amelynek meghatározása az évek során folyamatosan változott. A használt terminológia és annak definiálása is eltérő a témát vizsgáló kutatók körében, hiszen a vizsgált jelenséget megtalálhatjuk a szakirodalomban elvárásai aszimmetriaként, könyvvizsgálati elvárásai részként, számviteli és könyvvizsgálati elvárásai részként, illetve könyvvizsgálati elvárásai-teljesítmény részként is. Porter „könyvvizsgálati elvárásai-teljesítmény rész” terminológia alkalmazását javasolta, amelyet „*a társadalom könyvvizsgálókkal szembeni elvárásainak és a könyvvizsgálók társadalom által tapasztalt tényleges teljesítményének a különbségeként*” definiált. (Porter, 1993) A könyvvizsgálati elvárásai-teljesítmény részt két fő összetevőre bontotta:

- *ésszerűségi részre*, amely a különbség aközött, amelyet a társadalom elvár, hogy a könyvvizsgálók teljesítsék, és aközött amelynek teljesítése ésszerűen elvárható, illetve
- *teljesítmény részre*, ami a különbség aközött, amit a társadalom ésszerűen elvárhat a könyvvizsgálóktól, hogy teljesítsék, és aközött amit ténylegesen teljesítenek a könyvvizsgálók. Ezutóbbi teljesítmény rész tovább bontható egyrészt a *standardok (előírások) hiányosságából* adódó eltérésre (ami a könyvvizsgálóktól ésszerűen elvárható kötelezettség és a könyvvizsgálók fennálló kötelezettségei – amelyeket jogszabályok és szakmai előírások határoznak meg – közötti különbségként határozható meg), másrészt a könyvvizsgálók *teljesítményének hiányosságából* származó aszimmetriára (a könyvvizsgálók jelenlegi kötelezettségei teljesítésének elvárt szintje és a könyvvizsgálók jelenlegi teljesítménye között különbség). (7. ábra)

A könyvvizsgálatot érintő elvárási-teljesítési rés szerkezete

7. ábra: A könyvvizsgálati elvárási-teljesítési rés szerkezete

Forrás: Porter (1993)

A 2. táblázat azt szemlélteti, hogy a kutatások alapján milyen eltérések állnak fenn a társadalom elvárásai és a jelenlegi könyvvizsgálati standardok előírásai között.

Nyilvánosság elvárásai	Könyvvizsgálók teljesítményszintje
A könyvvizsgálóknak át kellene vállalniuk az elsődleges felelősséget a pénzügyi kimutatásokért	A vezetés felelőssége a pénzügyi kimutatások elkészítése és a standardoknak megfelelő valós bemutatása.
A könyvvizsgálók hitelesítsék a pénzügyi kimutatásokat	A könyvvizsgálók a könyvvizsgálói tevékenységük alapján véleményt nyilvánítanak a pénzügyi kimutatásokról.
A tiszta jelentés garantálja a pénzügyi kimutatások hitelességét és pontosságát	A könyvvizsgáló elfogadható és ésszerű bizonyosságot szerez, hogy a pénzügyi kimutatások mentesek a lényeges hibás állításoktól.
A könyvvizsgálat 100 %-os bizonyosságot nyújt	A könyvvizsgáló eljárásokat hajt végre könyvvizsgálati bizonyítékok megszerzésére a pénzügyi kimutatásokban szereplő összegekre és közzétételekre vonatkozóan. A kiválasztott eljárások a könyvvizsgáló megítéléstől függenek.
A könyvvizsgálóknak előzetes figyelmeztetést kellene adniuk a lehetséges üzleti hibákról és mulasztásokról	A könyvvizsgálónak csak abban az esetben kell dokumentálnia az alábbiakat, ha úgy ítéli meg, hogy a vizsgált társaság nem lesz képes realizálni eszközeit és teljesíteni kötelezettségeit a normál üzletmenetben: <ul style="list-style-type: none"> • különösen kedvezőtlen körülményeket • a vezetés terveit a kedvezőtlen körülmények mérséklésére • a szükséges számviteli és közzétételi teendőkre vonatkozó következményeket.
A könyvvizsgálónak kötelessége a csalás felkutatása és leleplezése	A könyvvizsgálótól csak az várható el, hogy felismerje és azonosítsa a hiba vagy csalás következtében létező kockázatokat, amelyek a pénzügyi kimutatásokban lényeges hibás állítások kockázatát okozhatják.

2. számú táblázat: A társadalom elvárásai és a könyvvizsgálati standardok előírásai

Forrás: Jallet és Greenstone, 2011

A könyvvizsgálati elvárásai rész témájában számos nemzetközi kutatás készült, azonban ezek eredményei további vizsgálat nélkül nem feltétlenül alkalmazhatóak adott országra, így Magyarországra vonatkoztatva sem, mert a megállapításokat befolyásolják – és esetleg torzítják – az adott ország egyedi gazdasági, társadalmi vagy jogi tényezői.

A közelmúltban két a gyakorlati szakemberek – könyvvizsgálók és igazságügyi szakértők – bevonásával végrehajtott kutatás készült, amelyek a téma magyar vonatkozásait vizsgálták.

Az egyik vizsgálat a könyvvizsgálati érintett csoportjai – könyvvizsgálók, könyvvizsgáltak, könyvvizsgálati felhasználói – körében végrehajtott kérdőíves lekérdés eredményeit felhasználva a könyvvizsgálati elvárásai rész okainak, jellemző részeinek feltérképezését – azonosítását és értékelését – tűzte ki célul azért, hogy meghatározhatóak legyenek az elvárásai rész szűkítésének lehetséges és szükséges eszközei.

A vizsgálat Porter „könyvvizsgálati elvárás-teljesítmény rész” modelljének módosított változatának érvényességét kívánta igazolni Magyarországon, miszerint – a teljesítménybeli és ésszerűségi okokon túl – könyvvizsgálati elvárásai rész keletkezhet a könyvvizsgálati érintettjeinek – a könyvvizsgálati sajátos terminológiájának – nem megfelelő értelmezéséből is.

A kérdőív kitöltőinek megadott szempontok – mint a könyvvizsgálók szakmai hozzáértése, felkészültsége, munkájuk megbízhatósága, hasznosíthatósága, függetlensége, illetve felelősségvállalása a könyvvizsgálati beszámolót illetően – alapján kellett értékelniük a könyvvizsgálók által nyújtott teljesítményt, valamint véleményezniük a könyvvizsgálók felelősségére és feladataira vonatkozó állításokat, az alapján, hogy véleményük szerint a könyvvizsgáló gazdaságosan – a befektetett munka, az azzal elért eredmény és a munka díjazása egymáshoz viszonyított arányának figyelembevételével – el tudja-e végezni a vizsgált feladatot, illetve vállalni tudja-e a felelősséget.

A megkérdezettek válaszainak elemzése alapján meghatározhatóak lettek azok a könyvvizsgálattal kapcsolatos konkrét tényezők, amelyek hozzájárulnak a könyvvizsgálati elvárásai rész egyes komponenseinek létezéséhez.

Teljesítmény rész		Ésszerűségi rész	Értelmezési rész
Teljesítmény hiányossága	Standardok hiányossága	Ésszerűtlen elvárások	Téves értelmezések
A részek jellemző azonosított elemei (az elvégzett vizsgálatok alapján, a tényezők szűkített körének feltűntetésével.)			
- a társaság fizetőképességére vonatkozó kételyek kifejezése a könyvvizsgálói jelentésben - megfelelés a szakmai etikai kódex előírásainak - minden a pénzügyi kimutatás szempontjából lényeges becslés ellenőrzése	- a pénzügyi információk szándékos torzításának hatóságok felé történő jelentése - a vállalat hozzáértő irányításának igazolása - a felderített csalás tulajdonosok és közvetve – a könyvvizsgálói jelentésben való közzétételével – a társadalom felé történő kommunikálása	- a számviteli előírások – jogszabályok, standardok, szabályzatok, stb. – teljes körű betartása - az adózási előírások – jogszabályok – teljes körű betartása - az illegális működés, a csalás, a hiba megakadályozása, illetve minden a pénzügyi kimutatásban szereplő csalás és hiba felderítése	- kellő bizonyosság - elegendő és megfelelő bizonyíték - lényeges hibás állítás

8. ábra: A könyvvizsgálói elvárás rész szerkezete Magyarországon az érintettek véleménye alapján
Forrás: Füredi-Fülöp, 2016

Adott társadalomban az elvárás rész feltérképezése azért fontos, mert a különböző komponensekből eredő problémáknak eltérő megoldásuk van és az egyes részek meghatározása után jelölhetőek ki a rész csökkentésének lehetséges eszközei. Azonban hangsúlyozandó, hogy az elvárás rész jellemzően több területen megjelenő hiányosság (túlzott várakozások, téves értelmezések, elégtelen teljesítmény, stb.) kombinációjából származik, éppen ezért minden érintett területen – lehetőség szerint összehangolt – lépéseket kell tenni az elvárásbeli különbségek csökkentése érdekében.

A másik vizsgálat igazságügyi szakértői szakvélemények elemzésével, valamint kérdőíves felméréssel arra kereste a választ, miért lehet képes az igazságügyi könyvszakértő feltárni egy olyan hibát a beszámolóban, amelyet a könyvvizsgáló korábban nem talált meg, valamint hogy hogyan lehetne felhasználni az igazságügyi szakvéleményeket az elvárás rész csökkentésében.

A kérdőív három részből állt: az első a szakvélemény adataival, a második az érintett vállalat tulajdonságaival, a harmadik pedig a konkrét ügygel kapcsolatban fogalmazott meg kérdéseket.

A kérdőív egyik központi kérdése arra vonatkozott, hogy a kitöltő szerint a könyvvizsgálónak volt-e lehetősége rájönni arra, hogy hol volt a hiba a beszámolóban, ha igen, akkor mikor és hogyan, illetve mi lehetett az oka annak, hogy a könyvvizsgáló nem tárta fel a hibát. A válaszok alapján az esetek 85,5%-ában lett volna lehetősége a könyvvizsgálónak feltárni a hibát. Annak okaként, hogy mégsem került feltárra a hiba három terület rajzolódott ki: a vezetőség felé mutatott túlzott bizalom, a folyamatok ismeretének hiánya és emiatt a kockázatok hibás felmérése, valamint a vállalkozás folytatásának elvének nem megfelelő vizsgálata, megítélése. Ez utóbbi azért is fontos, mivel ez az egyetlen olyan terület, ahol az igazságügyi könyvszakértő nem rendelkezik többlet információval a könyvvizsgálóhoz képest. Ez a három terület az, amely a kutatás alapján nagyban hozzájárul az elvárás rész létrejöttéhez és amelyek

fejlesztésével a könyvvizsgáló teljesítménye közelebb kerülhetne a felhasználók által elvárt szinthez, ezáltal csökkentve az elvárási rést.

Összességében megállapíthatjuk, hogy a könyvvizsgálók szerepe és feladatai rendkívül összetettek, sokrétűek, így a könyvvizsgálat a gazdasági élet szinte minden szereplője számára hozzáadott értéket képes teremteni, éppen ezért a könyvvizsgálati elvárási résből eredő problémák megoldása is a szakma, a szabályozás és minden érintett közös érdeke és feladata.

Felhasznált irodalom:

Európai Parlament és a Tanács 2014/56/EU irányelve (2014. április 16.) az éves és összevont (konszolidált) éves beszámolók jog szerinti könyvvizsgálatáról szóló 2006/43/EK irányelv módosításáról

2000. évi C. törvény a számvitelről

2007. évi LXXV. törvény a Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról, a könyvvizsgálói tevékenységről, valamint a könyvvizsgálói közfelügyeletről

2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

2017. évi LIII. törvény a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról

Magyar Nemzeti Könyvvizsgálati Standard (MNKS) a Nemzetközi Könyvvizsgálati és Minőségellenőrzési Standardok alkalmazásáról

dr. Füredi-Fülöp Judit: A könyvvizsgálati elvárási rés megítélésének elmélete és gyakorlati kérdései Magyarországon, Ph.D. értekezés, Miskolc, 2016.

JALLET, T., GREENSTONE R.(2011),The expectation gap

auditing,http://www.collinsbarrow.com/news_showArticle.asp?articleID=428&typeID=27

LADÓ J., FÜREDI-FÜLÖP J., TERNOVÁN B.: A könyvvizsgálókkal kapcsolatos elvárási rés

LADÓ J., LUKÁCS J.(2013),Az Európai Unió új irányelve a számvitelről, Számvitel-Adó-Könyvvizsgálat 2013/10 pp. 462-464

PORTER, B.(1993), “An empirical study of the audit expectation-performance gap”, *Accounting and Business Research*, Vol. 24, Winter, pp. 49-68.